

УДК 343.343.5

DOI 10.33244/2617-4154.3(12).2023.291-298

А. А. Теслицький,

здобувач вищої освіти першого

(бакалаврського) рівня

e-mail: a.teslytsky@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2789-8810;**О. В. Кузьменко,**

канд. юрид. наук, доцент,

Державний податковий університет

e-mail: el.v.linnik@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-6117-523X

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття присвячена питанню правового регулювання строків досудового розслідування в умовах воєнного стану. Вона актуальна тому, що воєнний стан є надзвичайним становищем у країні, яке виникає внаслідок зовнішньої або внутрішньої загрози безпеці держави та її громадян. За таких умов діє законодавство, яке відрізняється від звичайного режиму, що ставить перед правоохоронними органами додаткові завдання та вимоги. Один з найважливіших аспектів воєнного стану – це підвищення рівня безпеки і захисту населення, що вимагає ефективної діяльності правоохоронних органів та забезпечення оперативності досудового розслідування злочинів. Тому важливо знати, які строки повинні бути дотримані під час досудового розслідування в умовах воєнного стану та які наслідки можуть настати у разі їх невиконання.

Встановлено, що до підстав зупинення досудового розслідування, передбачених ст. 280 КПК України, додається ще дві: 1) відсутність об'єктивної можливості подальшого проведення досудового розслідування; 2) відсутність об'єктивної можливості закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Крім того, зазначено, що спеціальне правове регулювання особливостей початку досудового розслідування в умовах воєнного стану зумовлена об'єктивною можливістю (ризиками) виникнення та існування обставин, які унеможливають або суттєво обмежують можливості виконання повноважень дізнавача, слідчого, прокурора в умовах воєнного стану, відновлення звичайного порядку роботи не залежить від волі та можливостей зазначених суб'єктів, а може відбутися тільки після припинення впливу цих обставин.

Також було зроблено висновок, що заходи, які можуть забезпечити ефективність та оперативність досудового розслідування в умовах воєнного стану, мають включати: максимальну концентрацію ресурсів та засобів на розслідування корупційних злочинів; встановлення чітких процедур та механізмів співпраці між правоохоронними органами; запровадження новітніх технологій та інструментів для забезпечення ефективності розслідування; посилення відповідальності правоохоронних органів за порушення строків досудового розслідування.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, строки досудового розслідування, зупинення досудового розслідування, продовження строків.

Мета статті полягає у встановленні особливостей правового регулювання строків досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Постановка проблеми. Досудове розслідування та судовий розгляд кримінальних проваджень є важливим елементом правового регулювання в умовах воєнного стану. У таких умовах діє особлива система прав та обмежень, які стосуються прав людини і громадянських свобод.

Саме тому виникає потреба у правовому регулюванні цього питання в часи військової агресії проти України, оскільки в умовах воєнного стану можуть скластися такі обставини, які унеможливають або значно обмежать можливості дізнавача, слідчого та прокурора виконувати свої повноваження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання строків досудового розслідування досліджували багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Є. В. Воротинцев, І. Єрмоєнко, І. Зінковський, А. В. Крушеницький, Т. О. Кузубова, Т. О. Лоскутов, О. В. Мазур, О. В. Таран, О. Толочко, О. О. Торбас, К. М. Христенко, М. В. Членов, Д. В. Ягунов та інші. Однак воєнний стан у нашій державі, на жаль, вносить свої корективи у будь-яку діяльність, а тому правове регулювання строків досудового розслідування в таких умовах потребує подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводить в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Згідно з ч. 1 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, яка має перший пункт, слідчий, дізнавач або прокурор зобов'язані негайно, але не пізніше ніж 24 години після отримання заяви або самостійного виявлення обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, внести відповідні відомості до

Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та протягом 24 годин з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань [2].

Водночас, на нашу думку, варто враховувати, що територіально-темпоральна дія правового режиму воєнного стану визначає також й особливості дії норм КПК України у просторі та часі. Тому і досудове розслідування кримінального провадження в умовах воєнного стану відрізняється від звичайної процедури належною мірою.

Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, у разі введення воєнного стану і відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань дізнавач, слідчий та прокурор можуть приймати рішення про початок досудового розслідування. Для цього вони повинні винести відповідну постанову, яка має містити інформацію, передбачену ч. 5 ст. 214 КПК України [2].

У питанні строків початку досудового розслідування, на нашу думку, варто погодитись з О. В. Таран, яка зазначає, що «спеціальне правове регулювання особливостей початку досудового розслідування в умовах воєнного стану зумовлена об'єктивною можливістю (ризиками) виникнення і існування обставин, які унеможливають або суттєво обмежують можливості виконання повноважень дізнавача, слідчого, прокурора в умовах воєнного стану, відновлення звичайного порядку роботи не залежить від волі та можливостей зазначених суб'єктів, а може відбутися тільки після припинення впливу цих обставин» [3, с. 219].

Крім того, в інформаційному листі Верховного Суду від 03.03.2022 № 1/0/2-22 «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» зазначено, що якщо немає можливості отримати витяг із ЄРДР, то початок досудового розслідування може бути підтверджений мотивованою постановою органу досудового розслідування, яка повинна містити всі відомості, визначені у ст. 214 КПК України (це стосується ч. 5 ст. 214 КПК України). Така постанова може бути визнана достатнім підтвердженням початку досудового розслідування і підставою для розгляду клопотань органу досудового розслідування. Варто зауважити, що це правило стосується всіх злочинів, а не лише певного конкретного переліку [4].

Оскільки моментом початку досудового розслідування у випадку застосування п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України є винесення постанови про початок досудового розслідування, бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у невинесенні постанови про початок досудового розслідування, якщо відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР в умовах воєнного стану, може бути оскаржена у порядку ст. 303 КПК України. У ч. 1 ст. 304 КПК України визначено строк подання скарги, проте, якщо відсутня можливість виконання процесуальних дій у строки, визначені у ст. 304 КПК України такі процесуальні дії мають бути проведені невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану (п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК України) [3, с. 222].

Згідно з ч. 3 ст. 615 Кримінального процесуального кодексу України прокурор повинен невідкладно повідомляти про ухвалені рішення у випадках і порядку, передбачених цією статтею, прокурора вищого рівня та суд, визначений відповідно до

законодавства, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 днів з дня повідомлення. З цього можна зробити висновок, що прокурори зобов'язані повідомляти про свої рішення та надавати копії відповідних документів до місцевих судів, що мають юрисдикцію над вчиненим кримінальним правопорушенням.

Розрахунок строку надання копій відповідних рішень прокурора має здійснюватися відповідно до положень частин 3, 5, 6, 7 ст. 115 КПК України. Скарги на рішення, дії або бездіяльність керівника органу прокуратури, прийняті або вчинені відповідно до повноважень, визначених у частині 1 статті 615 КПК України, розглядаються слідчим суддею того суду, у межах територіальної юрисдикції якого було завершено досудове розслідування. У разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати правосуддя відповідним судом, скарги можуть бути розглянуті найближчим до нього судом, що може здійснювати правосуддя, або іншим судом, визначеним відповідно до законодавства.

Статті 615, 280 та 282 КПК України передбачають процедуру зупинення досудового розслідування та його відновлення. Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України у випадку відсутності можливості подальшого проведення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі постанови прокурора з викладом обставин, а після зникнення підстав для зупинення може бути поновлено [2].

Крім того, ч. 1 ст. 280 КПК України передбачає процедуру зупинення досудового розслідування на підставі об'єктивних обставин, що унеможливають його подальше проведення в умовах воєнного стану, а п. 4 цієї статті передбачає відновлення досудового розслідування після припинення воєнного стану або наявності можливості проведення слідчих та інших процесуальних дій. Тобто у розрізі досліджуваного нами питання можна стверджувати, що до підстав зупинення досудового розслідування, передбачених ст. 280 КПК України, додається ще дві: 1) відсутність об'єктивної можливості подальшого проведення досудового розслідування; 2) відсутність об'єктивної можливості закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Водночас ст. 282 КПК України передбачає процедуру відновлення зупиненого досудового розслідування за наявності можливості проведення слідчих та інших процесуальних дій, якщо підстави для зупинення перестали існувати. Копія постанови про відновлення досудового розслідування надається зацікавленим сторонам, а за неможливості надання – надсилається у триденний строк [2].

Варто зазначити, що існують особливості призначення та проведення окремих процесуальних та слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні під час воєнного стану. Як зазначає Г. К. Тетерятник, для огляду місця події, безпосередньо в зоні бойових дій, або в зоні підвищеного рівня загрози бойових дій, необхідно

дотримуватись відповідних заходів безпеки. У разі проведення огляду в умовах бойової обстановки, а також поєднаного з аварійно-пошуковими та аварійно-рятувальними роботами необхідно якомога швидше пересуватись до небезпечної зони та фіксувати обставини, здійснювати заміри, відзначати місце виявлення трупа та речових доказів. Для збереження цих даних доцільно використовувати технічні носії та записувати їх до чернеток з подальшим перенесенням до протоколу огляду місця події, який варто складати поза межами небезпечної зони [5, с. 297].

Крім того, під час кримінального провадження процесуальні дії фіксуються у відповідних процесуальних документах, а також за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження за винятком ситуацій, коли фіксування за допомогою технічних засобів неможливе з технічних причин. У випадку коли неможливо скласти процесуальні документи щодо ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій, фіксація здійснюється доступними технічними засобами, а відповідний протокол повинен бути складений не пізніше ніж через 72 години після завершення таких дій.

Також існують особливості правового регулювання продовження строків запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, оскільки, крім слідчого судді, продовжувати строк дії його ухвали чи постанови прокурора про тримання під вартою має право керівник органу прокуратури за клопотанням прокурора або слідчого, погодженого з прокурором. Таке продовження можливе неодноразово в межах строку досудового розслідування, однак лише до 1 місяця.

Водночас продовження запобіжного заходу, який був обраний судом та строк якого спливає, здійснюється автоматично, якщо суд не може розглянути таке питання. У такому разі запобіжний захід вважається продовженим до вирішення судом відповідного питання, але не довше ніж на 2 місяці [6].

Висновок. Отже, з огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що правове регулювання строків досудового розслідування в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим аспектом функціонування правової держави. В умовах воєнного стану час стає критичним фактором, і правоохоронні органи повинні вживати ефективних заходів для забезпечення максимально можливого рівня оперативності та ефективності досудового розслідування. Законодавство України передбачає спеціальні правила, які регулюють строк досудового розслідування в умовах воєнного стану, наприклад продовження строку досудового розслідування до 30 днів.

Однак для покращення законодавчого регулювання строків досудового розслідування під час встановленого правового режиму воєнного стану необхідно встановити чіткий і розумний термін для проведення досудового розслідування. Так, на нашу думку, заходи, які можуть забезпечити ефективність та оперативність досудового розслідування в умовах воєнного стану, мають включати:

- 1) максимальну концентрацію ресурсів та засобів на розслідування корупційних злочинів;
- 2) встановлення чітких процедур та механізмів співпраці між правоохоронними органами;

3) запровадження новітніх технологій та інструментів для забезпечення ефективності розслідування;

4) посилення відповідальності правоохоронних органів за порушення строків досудового розслідування.

Саме в умовах воєнного стану правоохоронні органи повинні діяти з максимальною оперативністю та ефективністю, забезпечуючи захист національної безпеки та внутрішнього порядку. І правове регулювання строків досудового розслідування в цих умовах є невід'ємною частиною з огляду як теоретичної, так і практичної (процесуальної) складової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 28.04.2023).

3. Таран О. В. Початок досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали конференції, 26 травня 2022 р., м. Київ. К. : НАВС, 2022. С. 218–222.

4. Інформаційний лист Верховного Суду від 03.03.2022 № 1/0/2-22. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf (дата звернення: 28.04.2023).

5. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.

6. Бойко С. 8 найважливіших змін у кримінальний процес, які впроваджують «воєнні» закони. Аналіз адвоката. URL : <https://vbpartners.ua/uk/analiz-5-najvazhlivishih-zmin-u-kriminalnij-proces-jaki-vprovadzhujut-voenni-zakoni/> (дата звернення: 28.04.2023).

REFERENCES

1. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (data zvernennia: 28.04.2023).

2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (data zvernennia: 28.04.2023).

3. Taran O. V. Pochatok dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho stanu. *Problemy kvalifikatsii ta rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen v umovakh voiennoho stanu* : materialy konferentsii, 26 travnia 2022 r., m. Kyiv. K. : NAVS, 2022. S. 218–222.

4. Informatsiyni lyst Verkhovnoho Sudu vid 03.03.2022 № 1/0/2-22. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf (data zvernennia: 28.04.2023).

5. Teteriatnyk H. K. Kryminalne provadzhennia v umovakh nadzvychainykh pravovykh rezhyziv: teoretyko-metodolohichni ta prakseolohichni osnovy : monohrafiia. Odesa : Vydavnychi dim «Helvetyka», 2021. 500 s.

6. Boiko S. 8 naivazhlyvishykh zmin u kryminalnyi protses, yaki vprovadzhuiut «voienni» zakony. Analiz advokata. URL : <https://vbpartners.ua/uk/analiz-5-najvazhlyvishih-zmin-u-kryminalnij-proces-jaki-vprovadzhujut-voienni-zakoni/> (data zvernennia: 28.04.2023).

A. Teslytskyi, O. Kuzmenko. Legal regulation of pre-judicial investigation period in the conditions of martial state

The article is devoted to the issue of legal regulation of pre-trial investigation periods under martial law. It is relevant because martial law is an emergency situation in the country that arises as a result of an external or internal threat to the security of the state and its citizens. In such conditions, the legislation differs from the usual regime, which imposes additional tasks and requirements on law enforcement agencies. One of the most important aspects of martial law is the improvement of the level of security and protection of the population, which requires the effective activity of law enforcement agencies and ensuring the efficiency of pre-trial investigation of crimes. Therefore, it is important to know what deadlines must be met during a pre-trial investigation under martial law and what consequences may arise in case of non-compliance.

It was established that the grounds for stopping the pre-trial investigation provided for in Art. 280 of the Criminal Code of Ukraine, two more are added: 1) the absence of an objective possibility of further conducting a pre-trial investigation; 2) the absence of an objective possibility of completing the pre-trial investigation and applying to the court with an indictment, a request for the application of coercive measures of a medical or educational nature, a request for the release of a person from criminal liability.

In addition, it is stated that the special legal regulation of the features of the start of a pre-trial investigation under martial law is conditioned by the objective possibility (risks) of the occurrence and existence of circumstances that make it impossible or significantly limit the ability to exercise the powers of the inquirer, investigator, prosecutor under martial law, the restoration of normal the order of work does not depend on the will and capabilities of the specified subjects, but can take place only after the influence of these circumstances ceases.

It was also concluded that the measures that can ensure the effectiveness and efficiency of the pre-trial investigation in the conditions of martial law should include: the maximum concentration of resources and means for the investigation of corruption crimes; establishment of clear procedures and mechanisms of cooperation between law enforcement agencies; introduction of the latest technologies and tools to ensure the effectiveness of the investigation; increasing the responsibility of law enforcement agencies for violation of pre-trial investigation deadlines. The article is devoted to the issue of legal regulation of pre-trial investigation periods under martial law. It is relevant because martial law is an emergency situation in the country that arises as a result of an external or internal threat to the security of the state and its citizens. In such conditions, the legislation differs from the usual regime, which imposes additional tasks and requirements on law enforcement agencies. One of the

most important aspects of martial law is the improvement of the level of security and protection of the population, which requires the effective activity of law enforcement agencies and ensuring the efficiency of pre-trial investigation of crimes. Therefore, it is important to know what deadlines must be met during a pre-trial investigation under martial law and what consequences may arise in case of non-compliance.

It was established that the grounds for stopping the pre-trial investigation provided for in Art. 280 of the Criminal Code of Ukraine, two more are added: 1) the absence of an objective possibility of further conducting a pre-trial investigation; 2) the absence of an objective possibility of completing the pre-trial investigation and applying to the court with an indictment, a request for the application of coercive measures of a medical or educational nature, a request for the release of a person from criminal liability.

In addition, it is stated that the special legal regulation of the features of the start of a pre-trial investigation under martial law is conditioned by the objective possibility (risks) of the occurrence and existence of circumstances that make it impossible or significantly limit the ability to exercise the powers of the inquirer, investigator, prosecutor under martial law, the restoration of normal the order of work does not depend on the will and capabilities of the specified subjects, but can take place only after the influence of these circumstances ceases.

It was also concluded that the measures that can ensure the effectiveness and efficiency of the pre-trial investigation in the conditions of martial law should include: the maximum concentration of resources and means for the investigation of corruption crimes; establishment of clear procedures and mechanisms of cooperation between law enforcement agencies; introduction of the latest technologies and tools to ensure the effectiveness of the investigation; increasing the responsibility of law enforcement agencies for violation of pre-trial investigation deadlines.

Keywords: *pre-trial investigation, criminal proceedings, terms of pre-trial investigation, suspension of pre-trial investigation, extension of terms.*

Стаття надійшла до редколегії 2 травня 2023 року